

AMERIČKO-SOVJETSKI RAZGOVORI O OGRANIČAVANJU STRATEGIJSKOG NUKLEARNOG NAORUŽANJA

Od početka pregovora između dve velesile o ograničavanju strategijskog nuklearnog oružja (*Strategic Arms Limitation Talks — SALT*) prošle su nepune tri godine. Nakon sedam zvaničnih i, verovatno, više nezvaničnih susreta za vreme posete predsednika SAD R. Niksona Moskvi, maja 1972. godine, došlo je do potpisivanja prvih sporazuma.¹

Upravo u momentu krize u koju su pregovori bili zapali, došlo je 20. maja 1971. do zajedničkog saopštenja, u kome se kaže da su se vlade Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Američkih Država složile da u toku godine usredsrede napore radi postizanja sporazuma o ograničavanju antibalističkih raketnih sistema. U saopštenju je potvrđeno da su pregovori dospeli u krizu, ali je istvremeno istaknuta i spremnost vlada obeju velikih sila da se prevaziđe međusobno nepoverenje i da se početnim sporazumom stvore preduslovi za nastavljanje pregovora o suštinskom ograničavanju strategijskog naoružanja.

Upravo u tome, a ne u suštinskom ograničavanju trke u strategijskom nuklearnom naoružanju, sastoji se i značaj postignutih sporazuma. Ti sporazumi, kao i sami pregovori, imaju i druge implikacije na međusobne odnose dveju sila, ne samo u vojnom, već i u političkom i ekonomskom domenu. Oni će, nesumnjivo, imati i značajan uticaj na međunarodne odnose u celini, što je od osobitog interesa za sve zemlje — posebno male i nesvrstane, koje očekuju veći doprinos velikih sila u prevazilaženju perioda hladnog rata, kriza i sukoba koji su ga pratili u posleratnom razdoblju.

NUKLEARNA RAVNOTEŽA I INTERESI VELIKIH SILA — GLAVNI MOTIV PREGOVORA

Ostvarena ravnoteža u strategijskom nuklearnom naoružanju kod obeju velikih sila isključila je mogućnost njegove jednostrane primene. Nuklearno oružje objektivno je postalo neracionalno sredstvo politike i strategije velikih sila u međusobnoj konfrontaciji.

¹ Pregovori su otpočeli 17. novembra 1969. u Helsinkiju prvim kontaktima predstavnika dveju sila, nazvanim prvom rundom. U toku 1970. održane su dve runde pregovora, 1971. — tri, a 1972. — jedna.

Iza pregovora o ograničavanju strategijskog nuklearnog naoružanja stoje mnogi interesi, od kojih su dva uslovila i SALT. U pitanju je, najpre, *bezbednosni interes*. Naime, velike sile nastoje da se trka u strategijskom nuklearnom naoružanju zaustavi pre nego što njegov razvoj ode tako daleko da svaka racionalna kontrola nad njim postane nemoguća. Ukoliko se rezultati i primena tehnologije, posebno vojne, ne ograniče efikasnim mehanizmom kontrole, čovečanstvu preti opasnost da bude uništeno. Nuklearna ravnoteža dveju sila, koja je regulator njihovih međusobnih odnosa, nužno ih nagoni na pregovore. Trka u naoružavanju podstaknuta je obostranim strahom da jedna strana ne stekne odlučujuću prednost. *Drugi interes je ekonomske prirode*. Ekonomika je suočena sa dosad neviđenim i neracionalnim materijalnim rashodima i rasipanjem ljudskog rada. Od ukupnog bruto nacionalnog dohotka NATO-a i Varšavskog ugovora, koji je 1970/71. iznosio 2.050 milijardi dolara, na vojne rashode otpada više od 160 milijardi ili 7%.

Trka u strategijskom nuklearnom naoružanju postaje opterećenje i za ekonomsku snagu Sjedinjenih Američkih Država. Nova američka doktrina »snage i partnerstva«,² i na njoj zasnovana strategija »realističkog odvrćanja«, daje veći značaj mogućnostima SAD da se na međunarodnom planu sve više konfrontiraju sa svojim protivnicima (pre svega sa Sovjetskim Savezom), polazeći od svojih ogromnih ekonomskih mogućnosti i prednosti, SAD, naravno, i dalje žele da jačaju svoj uticaj u svim regionima sveta, mada sa drugih pozicija i na drukčiji način, sa manje direktnih vojnih intervencija, a većim političkim, ekonomskim i drugim oblicima angažovanja, uključujući tu i razne vidove »specijalnog ratovanja«.

Ekonomski interes naročito je značajan za Sovjetski Savez, od koga je nakon 24. kongresa KPSS potekao niz inicijativa u vezi sa razoružavanjem i problemima evropske bezbednosti. Iza tih inicijativa stoji želja Sovjetskog Saveza da se stvori stabilnija međunarodna situacija, koja bi mu omogućila da deo sredstava koja sada troši na naoružanje i oružane snage upotrebi za naučnotehnoški i ekonomski razvoj, kako bi osigurao sposobnost da se i u narednim decenijama održi na nivou svetske globalne sile.

Sušтина dosadašnjih pregovora svodila se na oblast svojevrsne simetrije između ofanzivnog (balističkog) i defanzivnog (antibalističkog) raketnog sistema. U međusobnom odnosu ova dva sistema deluje zakonomerna protivurečnost. Ukoliko, naime, jedna strana jača svoj antibalistički raketni sistem, druga strana to ocenjuje kao slabljenje svog ofanzivnog nuklearnog potencijala.

Problem uvođenja moratorijuma u izgradnji antibalističkih raketnih sistema predstavlja polaznu osnovu i dominira pregovorima od njihovog početka. Prvi sporazum, pripremljen u toku šeste i sedme runde pregovora, upravo se i odnosi na ograničavanje antibalističkih sistema kao preduslova za dalje pregovaranje o ograničavanju različitih sistema ofanzivnog oružja. Posle zajedničkog saopštenja na kraju pete runde (20. maja 1971.) došlo je i do prvih rezultata. Naime, ministri inostranih poslova Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza potpisali su 30. septembra 1971.

---

² Formulirana u okviru Niksonove političke strategije za mir: »snaga — partnerstvo — pregovaranje«.

u Vašingtonu dva sporazuma: (1) Sporazum o merama za sprečavanje rizika od izbijanja nuklearnog rata i (2) Sporazum o poboljšavanju komunikacionih veza između SAD i Sovjetskog Saveza. Mada se direktno ne odnose na SALT, ovi sporazumi predstavljaju početne rezultate pregovaranja. Prvim se predviđaju široka konsultovanja između dve vlade radi izbegavanja slučajnih incidenata koji bi mogli da prouzrokuju opšti raketnonuklearni rat, a drugim — tehničko poboljšavanje neposredne veze preko postojeće tzv. »vruće linije«. U vezi sa prvim sporazumom, u Moskvi su 22. oktobra 1971. završene prve konsultacije o izbegavanju incidenata na moru između sovjetskih i američkih brodova. Ujedno je postignuta i saglasnost o nacrtu mera za sprečavanje incidenata i poboljšavanje bezbednosti na moru.

Obe strane prilaze pregovorima sa stanovišta vlastite bezbednosti, koja može biti zagarantovana održavanjem »globalnog pariteta« u njihovom nuklearnom potencijalu. Iznoseći neka bitna sovjetska gledišta o uslovima i perspektivama pregovora, »Pravda« je sredinom 1971. istakla da je glavni uslov svakog sporazuma strogo poštovanje principa bezbednosti zemlje, što podrazumeva isključivanje svakog pokušaja da se stekne jednostrana prednost. Obustavljanje dalje trke u naoružavanju, prema pisanju »Pravde«, osnovni je preduslov za ograničavanje strategijskog naoružanja u celini. U tom okviru, sporazum o antibalističkom raketnom sistemu smatra se samo jednom od mera. Sovjetski Savez, naime, ostaje na stanovištu da pregovori treba da obuhvate sve sisteme strategijskog naoružanja, defanzivnog i ofanzivnog.

Iz pregovora o SALT-u isključene su tri nuklearne sile: Francuska, Velika Britanija i Narodna Republika Kina. Zanimljivo je gledište koje je o tome izneo Mišel Debre, ministar narodne odbrane Francuske, u predavanju na Institutu za visoke studije nacionalne odbrane u Parizu, 19. oktobra 1971. godine.³ Prema njegovom mišljenju, dve velike sile se dogovaraju u mnogo većoj meri nego što svet zna. Stvoren je stalan i dugoročan sistem, koji isključuje sve ostale zemlje, pa i savezničke. Cilj je tog sistema da se očuva dominantan položaj dve sile i time u nedogled produži podeljenost sveta. Francuska se, prema stanovištu koje je izneo njen ministar odbrane, »ne odriče odvratanja s obzirom na svoju sposobnost za nanošenje nuklearnog protivudara, mada prihvata i odvratanje zasnovano na volji i spremnosti naroda da ne popusti«.

Gledišta Velike Britanije bliska su gledištima Sjedinjenih Američkih Država. Pregovorima i postignutim sporazumima osigurava se uravnotežen odnos snaga, a to u suštini olakšava položaj ostalih nuklearnih sila — Velike Britanije, Francuske i NR Kine. Međutim, francuske i britanske nuklearne snage biće 80-ih godina prevaziđene ukoliko ne budu modernizovane. S obzirom na mogućnost američkog dezangazovanja u Evropi i program modernizovanja podmorničkog raketnog sistema, ne postoje najpovoljniji izgledi da Velika Britanija i Francuska dobiju američku pomoć za modernizovanje svojih nuklearnih snaga. S tim u vezi, izlaz se vidi u većoj integraciji evropskih članica NATO-a (evrogrupe) radi zajedničke proizvodnje naoružanja i izgradnje zajedničkih elemenata evropske bez-

³ *Revue de défense nationale*, Francuska, januar 1972. godine.

bednosti. Tu se, sigurno, podrazumevaju i zajednički napori na održavanju vlastitog (evropskog) nuklearnog potencijala.

Kao što je poznato, NR Kina ulaže ozbiljne napore da izgradi vlastiti stratezijski nuklearni potencijal. Ona je zvanično protiv odvojenih pregovora, kao što su SALT, i zalaže se za konferenciju svih zemalja, bez obzira na njihovu regionalnu i blokovsku pripadnost, koja bi trebalo da dovede do sporazuma o opštoj zabrani i uništenju nuklearnih borbenih sredstava.

Sigurno je da će pregovaranje dveju sila o ograničavanju ofanzivnih raketnih sistema, o čemu je postignut privremeni i delimičan sporazum, biti dugotrajno i uslovljeno stvaranjem atmosfere međusobnog poverenja, čemu treba da doprinese i odnos obeju strana prema realizaciji postignutih sporazuma.

STANJE NUKLEARNOG PARITETA

Podaci objavljeni nakon potpisivanja sporazuma, naročito oni koje je izneo Kisindžer u svom komentaru, upotpunili su sliku stanja i odnosa nuklearnih sredstava stratezijske namene u arsenalima dveju velikih sila.

Na osnovu ovih podataka i podataka publikacije Instituta za stratezijske studije u Londonu »The Military Balance 1971—1972«, moguće je približno dati kretanje i stanje prenosnih (lansirnih) sredstava u momentu potpisivanja sporazuma. Ono je otprilike izgledalo ovako:

Godina	Sjedinjene Američke Države			Sovjetski Savez		
	Interkontinentalne rakete	Rakete na podmornicama	Stratezijski bombarderi	Interkontinentalne rakete	Rakete na podmornicama	Stratezijski bombarderi
1966	904	592		248	125	
1967	1.054	656		498	164	
1968	1.054	656		748	292	
1969	1.054	656		998	420	
1970	1.054	656		1.248	548	
1971	1.054	656	460	1.498	676	140
1972	1.054	656	640	1.618	680— 740	140

Kao što se vidi, Sjedinjene Američke Države nisu povećale broj raketa na kopnu i na podmornicama. Stagnacija u razvoju je relativna, jer su SAD uvele u naoružanje nove i savršenije sisteme, što se posebno odnosi na sistem MIRV sa više nuklearnih bojevih glava. Podaci izneti u tabeli pokazuju da je Sovjetski Savez stalno povećavao broj stratezijskih raketa, naročito na podmornicama.

Stručnjaci za raketnu tehniku ukazuju na to da su američki napori usmereni na usavršavanje postojećih raketnih sistema u smislu njihovog osposobljavanja za lansiranje više bojevih glava i zamenu zastarelih sistema kao što su rakete »Minuteman« i »Polaris«. Prve su smeštene u podzemnim silosima, a druge na podmornicama na nuklearni pogon. Od 1970. do kraja 1971. u naoružanje je uvedeno 100 raketa »Minuteman—3« radi zamene raketa »Minuteman—1«. Prema programu razvoja Sjedinjene Američke Države bi trebalo da do 1975. godine imaju oko 500 tih raketa.⁴

Osim toga, SAD raspolažu sa 41 podmornicom na nuklearni pogon. Te podmornice su naoružane sa 656 raketa, i to: 4 — raketama »Poseidon«, 27 — raketama »Polaris A-3«, a 10 — raketama »Polaris A-2«. U toku je preoružavanje ovih podmornica savremenijim raketama »Poseidon«. Pretpostavlja se da će do 1975. godine biti preoružana 31 podmornica.⁵

Autentični podaci o vrstama i broju sovjetskih interkontinentalnih raketa nisu dostupni. Prema zapadnim izvorima, Sovjetski Savez u svom stratezijskom nuklearnom naoružanju ima 220 raketa tipa »SS-7« i »SS-8«, 280 tipa »SS-9«, 950 tipa »SS-11« i 60 tipa »SS-13« (ovo su oznake NATO-a)⁶. Sve vrste sovjetskih interkontinentalnih raketa mogu da lansiraju nuklearne bojeve glave megatonske snage (od 1 do 25 MT). Ne isključuje se mogućnost da je i Sovjetski Savez usavršio neke tipove svojih raketa za lansiranje više bojevih glava. Sigurno je da je američka superiornost u stratezijskim nuklearnim sredstvima, koja je postojala do polovine 60-ih godina, gotovo potpuno nestala.

Sovjetski Savez raspolaže sa oko 42 podmornice sa raketnim naoružanjem, od čega su 25 na nuklearni pogon. U izgradnji se, prema zapadnim procenama, nalazi još oko 15 nuklearnih podmornica. Sovjetske podmornice imaju po 12 ili 16 raketa. Međutim, prema broju raketnih lanse-
ra (680—740), Sovjetski Savez bi trebalo da raspolaže sa 48 do 55 raketnih podmornica, od čega su 23—30 klasične raketne podmornice sa po 12 raketa.

Prema izjavi Kisindžera, Sovjetski Savez je godišnje povećavao za 250 broj raketa na kopnu, a za 128 broj raketa na podmornicama (godišnje 8 podmornica tipa »Y« sa po 16 raketa). Da nije došlo do sporazuma, Sovjetski Savez bi, prema Kisindžerovim rečima, povećao broj podmornica sa balističkim raketama na 80—90 u toku narednih pet godina, ne smanjujući pri tome broj interkontinentalnih raketa na kopnu.

Sporazum ograničava svakoj strani ukupan broj sredstava za prenošenje stratezijskih raketa na 2.500, ali ne i ukupan broj nuklearnih bo-

⁴ Raketa »Minuteman—3« lansira tri nezavisno usmerene nuklearne bojeve glave, od kojih svaka ima snagu od 200 KT, dok rakete »Minuteman—1« i »Minuteman—2« lansiraju bojeve glave od 1 MT. SAD imaju ukupno 900 raketa »Minuteman — 1 i 2«.

⁵ Raketa »Poseidon« je snažnija i znatno usavršenija od rakete »Polaris«. Njen domet je 5.000 km. U njen prednji deo, navodno, može da se smesti 10 nuklearnih bojevih glava (od 50 KT svaka). Bojeve glave mogu da se usmere na odvojene ciljeve, udaljene jedan od drugog do 100 km. Pretpostavlja se da svaka bojeva glava ima ugrađen sistem za samonavodenje.

⁶ Procene su podbacile za 108 raketa u odnosu na stanje objavljeno za vreme potpisivanja sporazuma.

jevih glava u arsenalima dveju zemalja. Na kraju petogodišnjeg perioda zamrzavanja ofanzivnih raketnonuklearnih sredstava, prema izjavi Kisindžera, Sjedinjene Američke Države očekuju da će imati triput više bojevih glava nego Sovjetski Savez, koji će u isto vreme raspolagati nuklearnim oružjem triput veće megatonske snage.

U dosadašnjim pregovorima obe strane su ispoljile poseban interes za stanje i razvoj podmorničke komponente strategijskog nuklearnog naoružanja. To potvrđuje raniju pretpostavku o orijentaciji dve nuklearne sile na to da znatan deo svojih strategijskih potencijala prenesu na plovne objekte na moru, prvenstveno na podmornice. Za takav razvoj postoje i vojnostrategijski i političko-psihološki razlozi. Deo nuklearnog potencijala za »odvraćanje« bio bi bezbedniji, a istovremeno bi se smanjilo psihološko opterećenje kod stanovništva zbog toga što su primarni ciljevi, lansirne rampe i stokovi nuklearnih bojevih glava i avio-bombi na kopnu. S tim u vezi komandant ratne mornarice SAD predložio je nov nuklearno-ofanzivni podmornički sistem, poznat pod skraćenicom ULMS (*Undersea Long Range Missile System*). Taj sistem bi se zasnivao na novom tipu nuklearne podmornice, naoružane raketnim sistemom MIRV do meta 10.000 km. Za prvu etapu izgradnje traženo je 2,5 milijardi dolara. Vojno-industrijski krugovi tvrde da će SAD izgubiti »primat« ukoliko se ta sredstva ne odobre.

SADRŽAJ, BITNE KARAKTERISTIKE I MOGUĆE POSLEDICE UGOVORA I SPORAZUMA

U okviru pregovora SALT potpisana su 26. maja 1972. u Moskvi tri dokumenta: Ugovor o ograničavanju sistema antibalističkih raketa, Privremeni sporazum o izvesnim merama u vezi sa ograničavanjem ofanzivnog strategijskog oružja i Protokol uz Privremeni sporazum, koji se odnosi na podmornički raketni sistem. Rok trajanja Ugovora je neograničen i stupa na snagu na dan ratifikovanja instrumenata u skladu sa ustavnim procedurama svake strane. Privremeni sporazum važi pet godina, ukoliko ranije ne bude zamenjen ugovorom o potpunijim merama za ograničavanje ofanzivnog strategijskog naoružanja, a stupa na snagu posle razmene pismenih obaveštenja o njegovom prihvatanju.

Ugovorom o ograničavanju sistema antibalističkih raketa učinjen je značajan korak u pravcu ograničavanja trke u strategijskom ofanzivnom naoružanju, jer je upravo razvoj tog sistema podsticao dalje usavršavanje i proizvodnju novih sistema ofanzivnog oružja. Ističe se da su ovim ugovorom, kao i sporazumom o izvesnom ograničavanju ofanzivnog strategijskog oružja, postignuta dva cilja: a) smanjena je opasnost od izbijanja rata — upotrebom nuklearnog oružja, b) stvoreni su povoljniji uslovi za nastavljajanje pregovora o ograničavanju strategijskog oružja.

*Ugovorom se sistem antibalističkih raketa*⁷ ograničava na dve oblasti nacionalnih teritorija, u kojima svaka strana može rasporediti po 100

⁷ Podrazumeva se sistem za borbu protiv strategijskih balističkih raketa ili njihovih elemenata u letu. Sastoji se od: antibalističkih raketa-predretaca, antibalističkih lansera i antibalističkih radara izrađenih i raspoređenih za takvu ulogu.

raketa-presretača sa istim brojem lansera i odgovarajućim elementima sistema, i to:

— u radijusu od 150 km oko glavnog grada najviše 100 lansera i 100 raketa-presretača;

— u oblasti u kojoj su raspoređene raketne rampe za lansiranje interkontinentalnih raketa najviše 100 raketa—presretača i 100 lansera.

Ograničenja se ne odnose na antibalističke sisteme koji se koriste za razvoj i eksperimentisanje, na sadašnjim poligonima ili na poligonima o kojima će se postići sporazum. Svaka strana na poligonima može imati najviše 15 antibalističkih lansera. Strane se obavezuju da neće razvijati antibalističke sisteme sa bazama na moru, u vazduhu, u vasioni ili na pokretnim kopnenim bazama, niti automatske, poluautomatske ili druge sisteme za brzo ispaljivanje. Jedan lanser može biti opremljen samo jednom raketom. Rakete, lanseri i radari druge namene (verovatno se misli na PAR) neće se osposobljavati za upotrebu protiv strategijskih balističkih raketa. Novi radari za rano upozorenje protiv napada strategijskih balističkih raketa mogu se raspoređivati samo duž periferije nacionalne teritorije i moraju biti usmereni prema spoljnom svetu.

Ugovorom se dve sile obavezuju da antibalističke sisteme neće davati drugim zemljama, niti ih raspoređivati van nacionalne teritorije.

Obe strane će se koristiti raspoloživim tehničkim sredstvima kontrole na način koji se ne kosi sa opštepriznatim normama međunarodnog prava. Ta sredstva se neće obostrano ometati, niti će se pribegavati merama prikrivanja. Stalna konsultativna komisija vodiće brigu o realizovanju ovog ugovora.

Ugovor može biti otkazan ako jedna strana dođe do zaključka da vanredni događaji, u vezi sa predmetom ugovora, ugrožavaju njene najviše interese. Ona je dužna da o otkazivanju ugovora obavesti drugu stranu 6 meseci ranije.

Privremenim sporazumom o izvesnim merama ograničavanja ofanzivnog strategijskog oružja dve sile se obavezuju da posle 1. jula 1972. neće izgrađivati dodatne stalne kopnene lansirne baze za interkontinentalne balističke rakete, niti pretvarati postojeće kopnene baze za lake interkontinentalne rakete, ili rakete starijeg tipa postavljene pre 1964. godine, u kopnene baze za lansiranje teških interkontinentalnih balističkih raketa. To znači da će Sovjetski Savez imati 1.618 lansera (raketnih rampi) na kopnu, a Sjedinjene Američke Države 1.054.

Sporazumom se dozvoljava modernizovanje, zamena i konverzija strategijskih raketa i lansera. Iako je broj prenosnih sredstava za svaku stranu ograničen na 2.500, kombinovanje vrsta i poboljšavanje njihovog kvaliteta je slobodno.

Prema dodatnom Protokolu uz ovaj sporazum, Sjedinjene Američke Države ne mogu imati više od 710 balističkih lansera na podmornicama, odnosno od 44 moderne balističke podmornice. Sovjetski Savez ne može imati više od 950 raketnih lansera na podmornicama, odnosno od 62 moderne balističke podmornice.

Dodatni balistički lanseri na podmornicama, u Sjedinjenim Američkim Državama iznad 656 i u Sovjetskom Savezu iznad 740, koji su bili operativni (starijeg tipa) ili su u izgradnji, mogu postati operativni zamonom za isti broj interkontinentalnih lansera starijeg tipa (upotreblja-

vanih do 1964. godine) ili balističkih lansera na starijim podmornicama. Instaliranje modernih lansera na bilo koju podmornicu, bez obzira na vrstu, računa se u ukupan broj lansera dozvoljen sporazumom.

Prema tome, povećavanje broja podmorničkih raketa (54 za SAD i 210 za SSSR) mora biti praćeno odgovarajućim smanjenjem broja interkontinentalnih raketa na kopnu. U skladu sa tim, prema komentaru Kinsdžera, SAD, ako žele, mogu da zamene svoje 54 rakete starijeg tipa »Titan« sa tri raketne podmornice od ukupno 48 lansera (3×16). Sovjetski Savez isto tako može da zameni 210 svojih starijih raketa SS-7, SS-8 i raketa sa starijih raketnih podmornica tipa »H« (30 lansera), ali u tom slučaju treba da se odluči na odgovarajuće smanjenje broja interkontinentalnih raketa na kopnu.

Ako bi Sovjetski Savez odlučio da iskoristi mogućnosti koje mu pruža sporazum, on bi morao da broj interkontinentalnih raketa na kopnu zaustavi na 1.408, a broj podmorničkih raketa na 950. Prema istom osnovu SAD bi morale da broj interkontinentalnih raketa na kopnu zaustave na 1.000, a broj podmorničkih raketa na 710. Moguće su, naravno, i druge kombinacije, koje bi favorizovale zamenu raketnih podmornica starijeg tipa, što bi dovelo do smanjenja limitiranog broja podmorničkih raketa.

Ugovor dozvoljava Sovjetskom Savezu da otpočne realizovanje programa opremanja svojih raketa višestrukom bojevom glavom. U Sjedinjenim Američkim Državama realizovanje takvog programa je već u toku — uvođenjem sistema MIRV.

U vezi sa postignutim ugovorom i sporazumom o ograničavanju strategijskog naoružanja, u zajedničkom američko-sovjetskom saopštenju se ističu tri bitne konstatacije: a) učinjen je značajan korak kako da se ograniči i konačno okonča trka u naoružanju, b) sporazum znači doprinos popuštanju međunarodne zategnutosti i jačanju poverenja među državama, i c) dve sile nameravaju da nastave aktivne pregovore radi ograničavanja strategijskog ofanzivnog oružja. Usvojeni principi o američko-sovjetskim odnosima otvaraju mogućnost nastavljanja sporazumevanja Istok — Zapad o problemima svetske, posebno evropske bezbednosti.

Postignuti sporazumi označavaju aktivno sporazumevanje dve sile radi otklanjanja opasnosti od međusobnog konfrontiranja. Oni su stvorili povoljnije uslove i bolju klimu za rešavanje različitih problema koji opterećuju i međunarodne odnose. Ovi sporazumi ujedno otklanjaju opasnost od opšteg rata, osobito nuklearnog, i doprinose smanjenju trke u naoružavanju u domenu strategijskog nuklearnog oružja.

Međutim, ostaje opasnost da se dve sile mogu sporazumevati i na račun trećih zemalja, osobito malih i nesvrstanih. Pregovori su primarno podređeni interesima i međusobnim odnosima dve sile. Njihov doprinos popuštanju zategnutosti i unapređivanju međunarodnih odnosa treba tek da se potvrdi u praksi.

Drugo, sporazumi su posledica i potvrda strategijskog nuklearnog pariteta između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Sovjetski Savez je stalno povećavao broj interkontinentalnih balističkih raketa, a i jačinu nuklearnog oružja. Postigao je prednost čak i u broju podmorničkih raketa, u čemu su SAD donedavno imale značajnu prednost.

Sjedinjene Američke Države su uspele da održe strategijski nuklearni paritet prednošću u proizvodnji raketa sa više bojevih glava i posredovanjem većeg broja nuklearnih bojevih glava manje jačine. One čekaju da će tu prednost zadržati i na kraju petogodišnjeg perioda zamrzavanja.

Treće, sporazumi ne dovode u pitanje nuklearnu superiornost dve sile u odnosu na NR Kinu, Veliku Britaniju i Francusku. Modernizovanje i povećavanje nuklearnih sredstava predviđaju se tamo gde se želi izbalansirati odnos snaga. Ostaju mogućnosti za nastavljajanje delimične trke u pogledu broja i kvaliteta nuklearnog naoružanja.

Ograničenja se ne odnose na taktička nuklearna oružja; posebno je značajno da se ne ograničava megatonska jačina oružja i razvoj raketnih sistema sa više bojevih glava. To upravo potvrđuje da do suštinskog ograničavanja ofanzivnog strategijskog naoružanja nije došlo, jer je broj interkontinentalnih raketa zamrznut na nivou koji, prema nekim procenama, 2—3 puta prevazilazi potrebe dve sile sa stanovišta njihove bezbednosti.

Četvrto, ispod plašta regulisanog globalnog pariteta i odnosa ostaje dovoljno prostora za nastavljanje dosadašnje prakse vođenja »malih« konvencionalnih ratova i indirektna konfrontacije dve sile i dva bloka na vojnom, političkom, ekonomskom, psihološkom i ideološkom planu.

Što je manja mogućnost za primenu nuklearnih borbenih sredstava, kod obeju sila sve više raste interes za razvoj konvencionalnih snaga i sredstava, a i priprema za lokalne (ograničene) ratove i intervencije, naročito izvan onih područja u kojima se bitno ne narušavaju interesi i globalni paritet velikih sila.

Radi toga bezbednost malih i nesvrstanih zemalja, osobito u neuralgičnim područjima, može i ubuduće da bude ugrožena — ukoliko one nisu sposobne da se aktivno suprotstave agresiji i pritiscima ili da ih odvrte svojom spremnošću za odbranu.

Pukovnik
Milan DROBAC